

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩАННЯ

У статті проаналізовано інвестиційну діяльність України та розглянуто стан інвестиційного клімату в національній економіці. Звернено увагу на активізацію інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств та залучення зовнішніх інвестицій, оскільки інвестиційний клімат безпосередньо впливає на основні показники соціально-економічного розвитку України, вирішує соціальні проблеми, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дозволяє оновлювати виробництво, проводити модернізацію й впроваджувати новітні технології. Проаналізовано позиції України у міжнародному інвестуванні та її міжнародні рейтинги. Виявлено основні тенденції погіршення та запропоновано шляхи формування сприятливого середовища інвестиційної діяльності та інвестиційного клімату.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат, інвестор, капітальні вкладення, структура інвестування, інвестиційна привабливість.

O. Kylyn

THE INVESTMENT CLIMATE ANALYSIS IN UKRAINE'S ECONOMY AND WAYS OF ITS IMPROVEMENT

The article analyzes investment activities in Ukraine and studies the state of the investment climate in the national economy. Attention is paid to the investment activity intensification of domestic enterprises and attracting foreign investment as investment climate has a direct impact on key indicators of socio-economic development of Ukraine, solves social problems, provides a high level of employment, allows you to update production, modernize and implement new technologies. Ukraine's positions in international investment and its rankings are analyzed. The basic tendencies of deterioration and the ways of creating the favorable investment environment and investment climate are discovered.

Keywords: investment, investment activities, investment climate, investor, capital investment, investment structure, investment attractiveness.

Вступ. Оцінка інвестиційного клімату економіки України та його впливу на динаміку потоків міжнародних інвестицій набула актуальності, з огляду на трансформаційний характер економіки, різновекторність та непостійність стратегій розвитку. Інвестиційний клімат безпосередньо впливає на основні показники соціально-економічного розвитку України. Сприятливий інвестиційний клімат уможливує вирішення соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дозволяє оновлювати виробництво, проводити модернізацію й впроваджувати новітні технології. Тому сьогодні стабілізація інвестиційного клімату, зокрема через його аналіз і прогнозування, є актуальним завданням для України.

При цьому принципово досягнути об'єктивності оцінки загальної економічної ситуації в державі, що дасть системне уявлення про мотивацію поведінки іноземного інвестора і відобразить важелі впливу на остаточне рішення щодо перспектив інвестування. Формування інвестиційного клімату є безальтернативною основою підвищення ролі іноземного інвестування в процесах розвитку України та її інтеграції у світову економіку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Головною умовою подальшого трансформаційного розвитку економіки України є пошук нових шляхів залучення інвестиційного капіталу для забезпечення перспективного розвитку економіки України. Питання іноземних інвестицій як чинник сприятливого інвестиційного клімату розглядає у працях І. В. Власова, формування концепції покращення інвестиційного клімату в Україні аналізувала Д. Ю. Семененко, інвестиційну позицію та перспективи інтеграції України у міжнародний інвестиційний простір аналізувала Г. О. Харламова, рейтингову оцінку економіки України за рівнем інвестиційної привабливості – О. Д. Онопрієнко.

Проте, незважаючи на велику кількість оригінальних і змістових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених з досліджуваної проблематики, слід визначити, що практично відсутні фундаментальні дослідження, присвячені проблемам аналізу інвестиційного клімату в національній економіці. Комплексне вирішення цієї проблеми надалі залишається актуальним, тим паче в нових ринкових умовах ведення бізнесу.

Мета статті полягає в розробці заходів державної політики щодо активізації інвестиційного клімату в економіці України та виявлення основних шляхів формування сприятливого інвестиційного клімату національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інвестиційний клімат будь-якої держави, особливо такий його фактор, як ризик, є динамічним явищем, яке постійно змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Зміна клімату призводить до перерозподілу інвестиційних потоків у глобальному середовищі й визначає активність інвесторів у різних державах. Тому положення держави у світових рейтингах оцінювання інвестиційного клімату виступає як підґрунтя для інвестиційних процесів і визначає рівень іноземних інвестицій в економіку.

Зважаючи на вищезазначене, необхідно є оцінка інвестиційного клімату України, дослідження динаміки позицій України з метою покращання інвестиційного клімату. Обмеженість внутрішнього інвестиційного потенціалу та низька привабливість реального сектора економіки для іноземних інвесторів не сприяють формуванню передумов для модернізації необоротних активів, виробничих технологій, інфраструктури. Це, в свою чергу, знижує конкурентоспроможність національної економіки на міжнародній арені.

Кількість держав світу, які інвестують капітал в економіку України на початок 2013 року – 128. Найбільші обсяги прямих інвестицій надходять від нерезидентів з 10 країн: Кіпру, Німеччини, Нідерландів, Російської Федерації, Австрії, Сполученого Королівства, Франції, США, Віргінських Островів, Великої Британії та Швеції, яким належить понад 81% загального обсягу прямих інвестицій в економіку України.

За даними Державного комітету статистики України, у I кварталі 2013 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 1559,7 млн дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 176,2% до відповідного періоду 2012 року. Обсяг інвестованого капіталу в економіку України на 1 квітня 2013 р. становив 55708,9 млн дол. США, що на 1,3% більше обсягів інвестицій на початок 2013 р., і, в розрахунку на душу населення, складає 1226,7 дол. США. У цьому контексті варто зауважити, що сьогодні у структурі капітальних вкладень в Україні домінують внутрішні джерела. Так, за 2012 році 64% загального обсягу капітальних вкладень профінансовано за рахунок коштів підприємств та організацій [2].

Водночас аналіз засвідчує поступове, проте неухильне погіршення ситуації у сфері інвестиційної діяльності в останні роки. Якщо у 2012 р. ще зберігалась доволі висока динаміка інвестицій, при цьому інвестиційна активність впродовж року знижувалась, то у 2013 році ситуація в інвестиційній сфері суттєво погіршилась, відбувалось поступове згортання інвестиційної діяльності: обсяг освоєних капітальних інвестицій скоротився на 11,1%, порівняно з попереднім роком [3].

Інвестиційна діяльність України у 2013 році характеризувалась:

- скороченням обсягу валового нагромадження основного капіталу (на 6,6%) і зменшенням його частки у структурі ВВП (18,2%). Такий перерозподіл ВВП на користь споживання не відповідає потребам забезпечення розширеного економічного відтворення, звужує можливості для реалізації модернізаційних реформ, технологічного переозброєння виробничої бази, підвищення інноваційної складової української економіки;

- наростанням негативних тенденцій в інвестиційній діяльності основних секторів економіки – промисловості, сільського господарства, будівництва, транспорту, торгівлі. В промисловості та сільському господарстві, які разом забезпечили 47,8% всього обсягу капітальних інвестицій, інвестиційна діяльність впродовж року неухильно згасала: приріст обсягу капітальних інвестицій у промисловості за підсумками 2013 р. склав лише 0,3%, у сільському, лісовому та рибному господарстві – 0,1%;

- різким скороченням інвестування в усі галузі соціальної сфери через обмежені можливості бюджету: у професійну, наукову та технічну діяльність – на 64,7%, державне управління й оборону – на 41,3%, освіту – на 35,5%, охорону здоров'я та надання соціальної допомоги – на 28,1%. Це звужує можливості розвитку людського капіталу як базового чинника формування інноваційної економіки;

- погіршенням структури інвестування промислового виробництва. 34,9% промислових капітальних інвестицій вкладено у постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря та водопостачання, каналізацію, поводження з відходами. Водночас основні обсяги капітальних інвестицій у переробну промисловість були спрямовані в харчову та металургійну галузі (14,2% і 10,5% від усіх промислових інвестицій відповідно), при цьому інвестиційне забезпечення машинобудування, особливо його високотехнологічного сегменту, суттєво погіршилось;

- погіршенням ситуації із залученням в українську економіку іноземного капіталу. За 2013 р. в економіку України іноземними інвесторами вкладено 5677,3 млн дол. США прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), що становить 94,4% від відповідного обсягу 2012 р. та 87,7% – 2011 р. Майже половину прямих іноземних інвестицій було спрямовано у сферу оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, 29,3% – у промисловість. Натомість зі сфери фінансової та страхової діяльності за рік виведено майже 1,1 млрд дол. США, що виступило чинником послаблення фінансової стабільності [1].

Надходження прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку України в 2014 році, незважаючи на нестабільну ситуацію, продовжує зростати. За даними Держстату, в I кварталі 2014 року в економіку України надійшло понад 570 млн дол. США прямих іноземних інвестицій. Але за рахунок коливання курсу долара вартість акціонерного капіталу в Україні зменшилася майже на 6,3 млрд дол. та станом на 1 квітня 2014 року обсяг

прямих іноземних інвестицій, вкладених з початку інвестування, становить 52,2 млрд дол. США [2].

Такі особливості інвестиційного процесу обумовлені зниженням економічної активності в основних галузях реального сектору економіки, високою вартістю кредитних ресурсів, що обмежує можливість їх залучення та несистемністю роботи з удосконалення правового поля діяльності інвесторів і стимулювання інвестиційної діяльності.

На заваді активізації інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств і залученню зовнішніх інвестицій стали певні проблеми, серед яких варто виокремити:

- різкі зміни зовнішньополітичної орієнтації держави наприкінці 2013 року. Згідно з дослідженнями, проведеними Європейською Бізнес Асоціацією в грудні 2013 р., у IV кварталі 2013 р. інвестиційний клімат України оцінено в 1,81 з можливих 5 балів, що стало найнижчим показником за всю історію проведення таких досліджень з 2008 р.;

- відсутність надійної системи гарантування захисту прав інвесторів та акціонерів і слабка дієвість законодавства з питань корпоративного управління, що призвели до поширення рейдерських захоплень активів і майна, у т.ч. іноземних інвесторів. За показником захисту прав власності в рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності 2013-2014 рр. Україна посіла 143 місце серед 148 країн, за показником захисту прав міноритарних акціонерів – 146;

- ускладнений доступ підприємств до отримання кредитних ресурсів через несприятливі умови кредитування, високі відсоткові ставки за кредитами, високі ризики банківського сектору щодо неповернення наданих кредитів;

- значний рівень податкового навантаження, складність процедури адміністрування податків, що змушує підприємців до пошуку способів оптимізації податкових витрат, у тому числі й з використанням офшорних юрисдикцій. Середньозважена ставка оподаткування доходів підприємств в Україні становить 54,9% проти 38,7% у країнах Східної Європи та Центральної Азії та 41,3% у країнах ОЕСР, а середня тривалість сплати податків – 390 годин проти 175 годин у країнах ОЕСР та 246 годин – у країнах Східної Європи та Центральної Азії;

- неефективність внутрішнього ринку, якому притаманні монополізація низки важливих секторів, потужний тиск з боку контрабанди, “сірого” імпорту та контрафактної продукції, значна тінізація роздрібною та оптовою торгівлю, нерозвиненість інфраструктури ринку [4].

В умовах існування низки економічних і політичних ризиків (як внутрішніх, так і зовнішніх), запорукою покращення інвестиційного клімату в Україні є послідовне здійснення кроків, які задекларував новий уряд: проведення реформи судової системи і правоохоронних органів, здійснення системної протидії корупції, забезпечення прозорості державних закупівель, суттєва дерегуляція економіки, відповідно до європейських стандартів ведення бізнесу [9].

Отже, необхідною передумовою забезпечення якісного економічного відновлення та зростання економіки є відновлення позитивного інвестиційного іміджу України і формування сприятливого середовища інвестиційної діяльності. Для сприятливого інвестиційного клімату першочерговими напрямками вважаємо:

- зміцнення системи захисту та забезпечення жорсткого дотримання гарантій прав приватної власності через удосконалення законодавства з питань банкрутства та протидії протиправному поглинанню і захопленню підприємств, посилення відповідальності за порушення у сфері державної реєстрації, реформування судової системи;

- посилення протидії корупції в органах державної влади, що надають послуги інвесторам при реалізації інвестиційних проектів шляхом запровадження прозорих і єдиних правил для всіх суб'єктів економічної діяльності, запровадження вичерпних переліків критеріїв і вимог до інвесторів щодо прийняття рішень у сфері інвестиційної діяльності;

- удосконалення механізму “єдиного інвестиційного вікна” шляхом реалізації Концепції створення та функціонування автоматизованої системи “Єдине вікно подання електронної звітності” з метою мінімізації участі інвестора та скорочення часу проходження дозвільних і погоджувальних процедур у різних сферах інвестиційної діяльності з урахуванням їхньої специфіки;

- послідовна дерегуляція підприємницької діяльності шляхом імплементації вже прийнятих рішень і подальшого удосконалення інституційно-правової бази регулювання господарської діяльності;

- перегляд існуючої системи надання податкових пільг і державної фінансової допомоги, виданих на індивідуальній чи галузевій основі, з точки зору забезпечення конкурентного середовища, зменшення підстав вчинення корупційних дій;

- удосконалення системи державних закупівель як механізму стимулювання господарської та інвестиційної діяльності підприємств шляхом розбудови прозорих процедур, забезпечення рівного доступу до участі у тендерах вітчизняних й іноземних підприємств.

Для підвищення інвестиційної привабливості України важливе місце слід відвести моделюванню інвестиційного клімату. Наразі рейтингів оцінювання конкурентоспроможності у світовій практиці використовується багато. При цьому, конкурентоспроможність розглядається з трьох основних позицій [5]:

- 1) на мікрорівні – як здатність суб'єктів господарювання держави конкурувати на товарних ринках;

- 2) на мезорівні – спроможність секторів економіки конкурувати на регіональних і світовому ринках;

- 3) на макрорівні – положення національної економіки на світовому ринку.

Оцінка Індексу інвестиційної привабливості України проводиться Європейською бізнес-асоціацією за підтримки дослідної компанії InMind. Ін-

декс розраховується на основі регулярного моніторингу оцінок інвестиційного клімату України першими особами компаній-членів Європейської бізнес-асоціації. Пріоритетними завданнями ЄБА на 2013–2014 рр. є зменшення перешкод для інвестування, підтримка різних механізмів, які сприяють економічній інтеграції до ЄС та сприяння позиціонуванню України як держави, привабливої для інвестицій та ділового партнерства [8].

За інформацією ЄБА, інвестори відзначили низку негативних тенденцій, які сьогодні спостері-

грунтується на регулярному моніторингу бізнес-клімату першими особами компаній-членів Асоціації.

Серед основних негативних змін в інвестиційному кліматі на сучасному етапі протягом останніх місяців є непідписання Угоди про асоціацію – 42% та адміністративний і економічний тиск на бізнес, корупція – 20%. Головний контекст цих оцінок – відсутність позитивної оцінки інвестиційного клімату в найближчій перспективі (рис. 1).

Рис. 1. Негативні зміни в інвестиційному кліматі економіки України протягом 4 кварталів 2013 р. [9]

гаються в економіці України: корупція (15%); недосконале правове середовище (11%); непрозорість судової системи (5%); технічні бар'єри в процесі митного оформлення (13%); 5% респондентів зіт-

раються в економіці України: корупція (15%); недосконале правове середовище (11%); непрозорість судової системи (5%); технічні бар'єри в процесі митного оформлення (13%); 5% респондентів зіт-

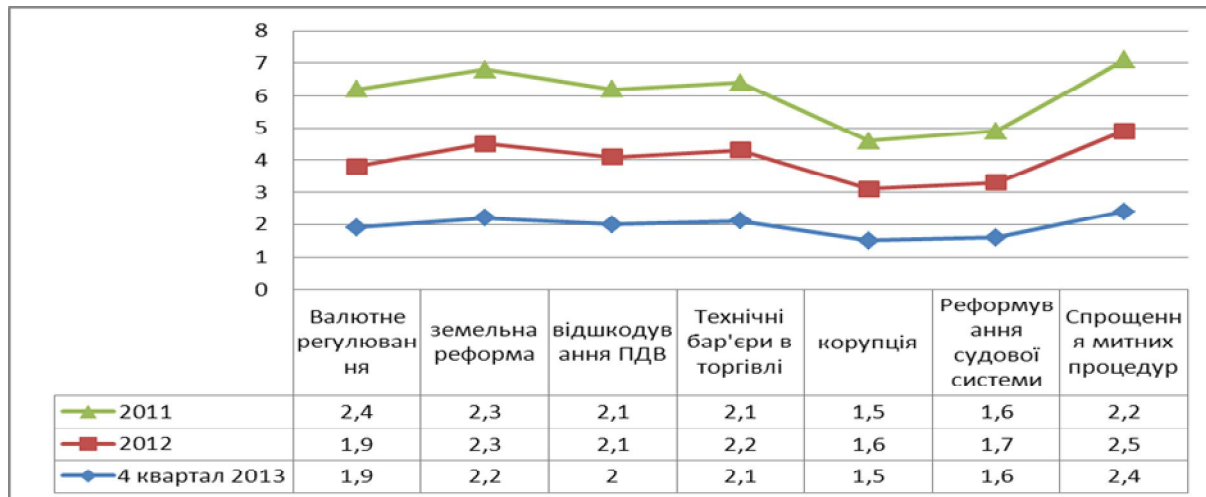

Рис. 2. Динаміка оцінок ситуацій з розв'язання проблем за сферами економіки України протягом 2011–2013 рр. [8]

кнулися з проблемами під час отримання банківських кредитів і позик. Опитані представники компаній-членів ЄБА не змогли дати позитивну оцінку бізнес-клімату в Україні в 2012 р., незважаючи на те, що на глобальному рівні у вітчизняній економіці відзначаються позитивні зрушення.

Європейська бізнес-асоціація в 2013 році провела 22-гу хвилю тренінгового дослідження інвестиційного клімату в Україні. Здійснено опитування 105 керівників компаній-членів Асоціації з метою визначення індексу інвестиційної привабливості – оцінки інвестиційного клімату України, що

Як бачимо, найгірша ситуація залишається в реформуванні судової системи – 1,6 та корупції – 1,5, діапазоні значень (1 – повністю несприятлива; 2 – швидше сприятлива, ніж несприятлива).

Загалом, проведено дослідження аналізу інвестиційного клімату в економіці України засвідчило виключну необхідність системного виявлення основних тенденцій погіршення інвестиційного клімату та пошуку можливих шляхів формування сприятливого інвестиційного клімату національної економіки.

Висновки. Для підвищення інвестиційної привабливості України важливе місце слід відвести моделюванню інвестиційного клімату. При цьому необхідно подати об'єктивну оцінку загальної економічної ситуації в державі, що дасть системне уявлення про мотивацію поведінки іноземного інвестора і відобразить важелі впливу на остаточне рішення щодо перспектив інвестування. Формування інвестиційного клімату є безальтернативною основою підвищення ролі іноземного інвестування у процесах розвитку України та її інтеграції в світову економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власова І. В. Іноземні інвестиції як чинник сприятливого інвестиційного клімату / І. В. Власова, К. Г. Овсянкова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 8. – С. 58-63.
2. Державний комітет статистики України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
3. Кушлак О. І. Міграція капіталу як умова вступу України в глобальний економічний простір / О. І. Кушлак : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.intkonf.org.
4. Онопрієнко О. Д. Міжнародний рейтинг України як критерій її інвестиційної привабливості /

О. Д. Онопрієнко : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Onoprienko_311.htm.

5. Реалізація інфраструктурних проектів за участі приватного інвестора в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=226279&cat_id=38461.

6. Рейтинги агентства Moodys : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moodys.com>.

7. Семененко Д. Ю. Проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій до економіки України / Д. Ю. Семененко : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.Masters.donntu.edu.ua>.

8. Харламова Г. О. Інвестиційна позиція та перспективи інтеграції України у міжнародний інвестиційний простір / Г. О. Харламова // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 20. – С. 3-8.

9. Що думає бізнес: результати Індексу інвестиційної привабливості України у 4 кварталі 2013 року : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eba.com.ua/uk/information-support/eba-news/important/item/10192-2013-12-19-1420>.

10. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/816/>.